

Čl. 188. »Nisu voljni globari ništa zabaviti nikomu«; R. prevodi *dodijavati*; ja bih preveo: *činiti neprimilike*.

Čl. 194. »O globareh crkvoenih ljudie(h) zakon. I globe na crkvoenih ljudie(h) zakon, čto se sude pred crkvom i pred kefalijem, i ti globe čto se osudi, da ima vse crkva.« R. prevodi: *Zakon o globarima crkvoenih ljudi. I globe po zakonu crkvoenih ljudi: Što se sude . . .*, čime se u prvom redu zadržava nespretna stilizacija, načinjena netačnom interpunkcijom jedinoga Rakovačkog teksta za ovaj član, a u drugom se redu mijenja tačan smisao druge rečenice. Ja bih drugu rečenicu prenio u naslov. te bih preveo: *Zakon o globarima crkvoenih ljudi i zakon o globama crkvoenih ljudi: Što se sude. . .*

Čl. 201. »A ništa da mu ne uzme«; R. umeće riječ *drugo: a ništa drugo da mu ne uzme*. Mislim, da to nije potrebno, jer se u prethodnim riječima ne govori o oduzimanju nečega od odbjeglog meropha, već da se taj osmudi i da mu se raspori nos.

Moram se osvrnuti i na opremu knjige. Naslovnu stranu i crteže izradio je Đ. Tabaković. Arheolog bi mogao primijetiti, da pečat, koji visi ispod povelje na koricama (kopiran je s pečata na Dušanovim poveljama Dubrovniku i Ivanku Probišćeviću), u originalu je dva puta manji (ima u promjeru 3 cm). Zanimljivo je napomenuti, da to nije originalni Dušanov pečat, već je pečat njegova djeda, kralja Milutina, a originalni je Dušanov pečat sačuvan na jednoj povelji svetogorskog Ivirskom manastiru (njegov je snimak objavio Fr. Dölger u svom djelu »Aus den Schatzkammern des Heiligen Berges«, München 1948.); moglo bi se pretpostaviti, da je originalni primjerak Zakonika iz 1349. godine valjda bio snabdjeven baš tim pečatom.

Završujući ovaj prikaz moram još jednom naglasiti, da me je kod ove kritike vodio osjećaj najvećeg pijeteta prema tom jedinstvenom historijsko-pravnom spomeniku, pa preporuke prevodioca čitaocima, da prijevod čitaju s budnom pažnjom i s oštrijom misli (str. 34), a i njegovo obećanje, da će se veoma radovati svakoj dobronamjernoj ispravci (str. 18).

U svakom slučaju, srpska historijska nauka mora biti zahvalna Matici Srpskoj za ovaj pokušaj sistematskog prijevoda čitavoga Dušanova zakonika, jer će taj pokušaj potaknuti stručnjake, da tačnije registriraju sve, što je još nejasno i sumnjivo u ovom spomeniku, a time da ubrzaju izradbu njegova sistematskog, tačnog historijsko-pravnog komentara.

Vladimir Mošin

DIE REGESTEN DER GRAFEN VON GÖRZ UND TIROL, PFALZGRAFEN IN KÄRNTEN. I. BAND: 957 — 1271.

Mit Benützung der Abschriften Dr. Andreas Veiders gesammelt, bearbeitet und herausgegeben von Dr. Hermann Wiesflecker. 1949. Universitätsverlag Wagner, Innsbruck. (Publikationen des Institutes für österreichische Geschichtsforschung. Herausgegeben von Leo Santifaller. Vierte Reihe: Erste Abteilung). — 4°. XII + 234 strane.

Jednoj od najvećih i najuglednijih feudalnih porodica srednjeg veka u slovenskim zemljama i u hrvatskoj Istri pripadali su grofovi, koji se zovu po primorskoj Gorici. Dok nam poreklo i počeci te plemićke porodice ni do danas nisu sasvim jasni i poznati, iako o tom imamo mnogobrojne radove i proučavanja, mnogo nam je bolje poznata kasnija prošlost tog roda, sve do 1500., kad su Gorički u muškom rodu izumrli. Staru domovinu goričkih grofova treba tražiti u zapadnom delu Koroške. Grofovima se ti feudanci ne zovu po nekoj grofoviji Goričkoj, koja tada još nije postojala, nego po grofoviji Lurnskoj u Koroškoj, kojoj su u starini bili upravitelji.

Od XII. v. dalje nose članovi te porodice naslov »grofovi gorički«, po gradu, sagrađenom na brežuljku, uz selo Gorica, koje je slovenskog postanka. Gorica je bila središte velikog imanja, koje su Gorički stekli oko Soče, na Krasu, u Kranjskoj, Istri i Furlaniji. Osim toga, Gorički su imali i svoj stari posed u Koroškoj, uključivši i onaj deo stare Koroške, koji danas pripada istočnom Tirolu (oko Lienza). Spretnom politikom znali su izgraditi svoju dinastičku vlast, naročito u Furlaniji, Sloveniji i pazinskoj Istri, i to u ovim predelima na jugu uglavnom na račun patrijaraha iz Akvileje, kojima su bili crkveni odvetnici. Običnim sredstvom igradivanja dinastičke politike toga doba, ženidbom, gorički su grofovi proširili svoju vlast i daleko izvan stare Koroške i naših krajeva. Jedan od njih, Majnhard IV., muž kćerke poslednjega tirolskog grofa (koji je umro 1253) zadobio je njegove feude u predelima oko gornje Adidže. Majnhardovi sinovi, Majnhard i Albreht, dočepali su se i ostalih poseda poslednjega tirolskog grofa, pa su 1271. podelili goričko-tirolsku zemlju. Onaj deo, koji je bio zapadno od donjeg Pustertala, dobio je kao grofoviju i gospoštiju Tirol Majnhard, a onaj istočno od Pustertala Albreht. Albreht i njegovi naslednici imali su dakle goričku zemlju u Koroškoj, Furlaniji, na Soči i Krasu, u Kranjskoj, Slovenskoj Marki i pazinskoj Istri. Posle deobe 1271 dalje treba da razlikujemo dve linije goričkih grofova: goričku u užem smislu i goričko-tirolsku. Prošlost i podaci o goričkim grofovima do godine ove deobe obuhvaćeni su u prvoj knjizi edicije goričkih regesta, o kojoj ovde dajemo kratak prikaz.

Prošlost goričkih grofova i goričke zemlje prikazana je u literaturi nekoliko puta, ali većinom u delima, koja su danas zastarela i po svom konceptu uzimaju u obzir pre svega dinastičku historiju. Takvog su zastarelog karaktera na pr. radovi R. Coroninija (Tentamen genealogico-chronologicum promovendae seriei comitum et rerum Goritiae, 1752, 2. izdanje 1759), ili K. Czoerniga (Das Land Görz und Gradisca, 1873). Kod ovih opštih radova, a i kod specijalnih rasprava o Gorici i goričkim grofovima osećala se uvek potreba odnosno nedostatak jednoga kritičkog diplomatskog zbornika ili edicije regesta. Taj nedostatak ispunjava delo Wiesfleckerovo.

Sakupljati, obrađivati i izdavati regeste iz listina i ostalih historijskih izvora, koji se odnose na goričke grofove i njihove zemlje, nije lak posao. Zemlja Goričkih bila je razbacana od Tirola do pazinske Istre, pa od Bele Krajine duboko u Furlansku, na teritoriji, koja je u srednjem veku bila podeljena na veći broj historijsko-političkih jedinica (Tirol, Koroška, Kranjska, Slovenska Marka, Furlanska, uža Gorička, Istra), a danas leži u granicama Jugoslavije, Austrije i Italije. Građu za historiju Goričkih i goričke zemlje treba tražiti u arhivima spomenutih nekadašnjih historijskih pokrajina, a i u arhivima onih, koji su baštinili nekadašnju zemlju Goričkih, to jest Habsburgovaca. Velik deo staroga goričkog arhiva prešao je zajedno sa zemljom Goričkih, u centralne arhive Habsburgovaca, pa ih danas, prema

tome, treba tražiti u nekadašnjim središtima toga roda; oni se doista i nalaze u Beču i u Innsbrucku. Osim toga, mnogo goričke građe ima i u arhivima u Grazu, Celovcu, Ljubljani, Gorici, Trstu, u furlanskim arhivima (Videm-Udine, Čedad) pa u Veneciji (Državni arhiv, Marciana). Na osnovi građe uglavnom iz ovih arhiva sastavljen je Wiesfleckerov registar.

Wiesflecker je sakupio i preradio u regeste isto tako objavljenju kao i neobjavljenju građu. Što se objavljene tiče, nastojao je da izradi registar na osnovi najboljeg izdanja. Osim originalnih listina i podataka iz savremenih pisama, kronika, pravnih i urbarijalnih zapisa, nekrologija i slične građe Wiesflecker je upotrebio i različite kasnije prepise, kopijalne knjige i arhivske repertorije, pa čak i historijske kompilacije iz dosta kasnog vremena (XVI. i XVII. v.). U tom pogledu išao je autor našeg registarja, prema mome mišljenju, predaleko, naročito onda, kad prema vestima tih kasnih pisaca o goričkim grofovima ne zauzima uvek kritički stav (na pr. kod Baučera ili Nicolettija). Velik nedostatak Wiesfleckerova dela vidim i u tome, što autor nije uzimao u obzir slovenske i hrvatske edicije i literaturu o goričkim grofovima i goričkoj zemlji. Poznati su mu doduše diplomatski zbornici Kukuljević-Sakcinskoga i Smičiklasa, pa ih i citira, ali uopće ne spominje, na pr., Gradiva za zgodovino Slovencev. Da je poznavao ovu poslednju ediciju, mogla bi u registima poneka datacija i lokalizacija glasiti sasvim drukčije i tačnije.

Drugi nedostatak, koji autor opravdava teškoćama rada u godinama posle Drugoga svetskog rata, kad je njegova publikacija nastajala, jest taj, što nije upotrebljena originalna furlanska i mletačka arhivska građa, nego su se registi izrađivali po koji put dosta nekritičnim edicijama različitih starijih furlanskih historičara. I neke furlanske i mletačke edicije nisu autoru bile poznate, ili ih nije u potpunosti iscrpio (na nekim mestima Kandlerov Codice diplomatico Istriano, Sardagnove edicije rihenberških listina u Archivio Veneto XIII ili Rosine ravenskih u Atti e memorie della Società Istriana, IV).

Međutim Wiesflecker je objavio i mnogo sasvim novog materijala, naročito iz austrijskih arhiva. Od 181 regista (od svega 895), koji su u Wiesfleckerovu delu prvi put obrađeni u upotrebljivoj potpunosti, veći je deo izrađen na osnovi listina iz arhiva u Beču, Innsbrucku, Lienzu i iz nekih drugih austrijskih arhiva. U tim registima ima i mnogo podataka za prošlost nekadašnje goričke zemlje na tlu današnje Jugoslavije.

Kako se već iz ovoga vidi Wiesflecker je svoj posao zahvatio dosta opsežno. Ne samo listine izdane od goričkih grofova, nego i listine, u kojima se kako bilo spominje koji gorički grof, makar samo kao svedok ili intervenient, prerađene su u regeste. Osim toga, na početku dela izrađeni su registi i iz svih onih listina, koje su upotrebljavali različiti genealozi, pa i iz onih, za koje autor drži, da se mogu upotrebiti za poznavanje porekla goričkih grofova.

Wiesfleckerovi registi goričkih grofova nisu osnovani teritorijalno, nego dinastički-personalno. Nisu to registi o goričkoj zemlji, nego registi o goričkim grofovima, gdje se god i kada se god oni u izvorima spominju. Taj je rad koristan za dinastičku i političku historiju nekadašnjih Goričkih, a manje za historiju nekadašnjih goričkih zemalja i naroda, koji je na njima živio, pa i danas još živi.

Ali, iako su Wiesfleckerovi registi ovako zasnovani, autor je ipak dao veoma dragocen i dobrodošao rad, koristan za poznavanje i onih slovenskih i hrvatskih zemalja, u kojima su nekadašnji grofovi gorički u srednjem veku imali svoje posede

i vlast. Mnogo ima u tom radu novoga i do danas nepoznatoga za prošlost naših zemalja, mnogo ima nanovo kritički obrađene građe. Ali ima i nekih nedostataka; osim onih opštih, koje sam spomenuo, ima i detaljnih, naročito, takvih, koji se tiču lokalizacije i datacije u nekim ispravama, pa i nekih isprava samih, i to baš onih našeg teritorija. Na primer: regist broj 11, pogrešna lokalizacija Duino; broj 73, pogrešna lokalizacija Lescah i Conere; broj 89 i 99, pogrešna lokalizacija Creine; broj 152, pogrešne lokalizacije nekih mesta, koja su pripadala samostanu Rosazzo; broj 319, pogrešne lokalizacije nekih mesta u goričko-akvilejskom dogovoru iz 1202; kod brojeva 290, 429, 537 i 811 pogrešne su redukcije datuma po bolonjskom načinu.

Sledeće knjige goričkih regista obuhvatiće, prema nacrtu autorovu, građu sve do 1500 godine, kad su gorički grofovi izumrli i kad je njihova zemlja potpala pod Habsburgovce.

Milko Kos

RADOVI E. SICARDA O ZADRUZI KOD JUŽNIH SLAVENA

- I. La Zadruga Sud-slave dans l'évolution du groupe domestique, Editions Ophrys, Paris 1943, str. 705.
- II. La Zadruga dans la littérature serbe (1850—1912), Editions Ophrys, Paris 1943, str. 139.
- III. Problèmes familiaux chez les Slaves du Sud, Editions familiales de France, Paris 1947, str. 207.

I.

Prof. E. Sicard radio je u Beogradu prije drugoga svjetskog rata kao suradnik »Institut d'Études françaises« Univerziteta u Beogradu i kao nastavnik na njegovim fakultetima. Preko šest godina prikupljao je građu za svoj opsežan rad, u kojemu je pokušao sintetizirati dosadašnje nazore o zadruzi u teoriji, što ju je izgradio na temelju socioloških postavaka svog učitelja E. Lasbaxa. U prvoj knjizi prof. Sicard izlaže svoju teoriju o južnoslavenskoj zadruzi, u drugoj, koja je izašla iste godine, potkrepljuje svoje izvode spomoću podataka iz srpske književnosti. Treća knjiga, objavljena poslije boravka prof. Sicarda u slobodnoj Jugoslaviji, pokušava izmiriti zaključke prvih dviju knjiga sa socijalističkom stvarnošću naše domovine.

Ovo je prvi pokušaj jednog francuskog učenjaka, da istražuje problem zadruge i njezinu važnost u društvenom životu Južnih Slavena. Pri ocjenjivanju ovog pokušaja valja imati na umu, da je pisac predstavnik zapadne buržoaske nauke, koja ga je odgojila i od čijih idealističkih postavaka on polazi, kada želi dati svoje mišljenje o raznim pojavama društvenog života.

Za vrijeme sveučilišnih praznika prof. Sicard istraživao je na terenu život jugoslavenskih seljaka te je tako u neposrednom kontaktu sa stvarnosti prikupljao brojne materijal o zadruzi i o društveno-ekonomskom životu u zabitnijim krajevima Jugoslavije. On je vršio istraživanja i u susjednim zemljama, da sakupi podatke za usporedbe sa stanjem u Jugoslaviji te je putovao po Bugarskoj, Rumunjskoj, Alba-

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA III

1950

BROJ 1-4

NAKLADA „ŠKOLSKE KNJIGE” / ZAGREB

R E D A K C I O N I O D B O R

V L A D I M I R B A B I Ć
M I R O S L A V B R A N T
G R G A G A M U L I N
M A R K O K O S T R E N Ć I Ć
J A R O S L A V Š I D A K

G L A V N I I O D G O V O R N I U R E D N I K

J A R O S L A V Š I D A K

HISTORIJSKI ZBORNIK – GODINA III. – 1950.

I Z D A J E
P O V I J E S N O D R U Š T V O H R V A T S K E
Z A G R E B